

VERSION 2.0
UTGIVEN 2025

Rollkoll

En guide för gode män,
förvaltare och andra aktörer
– om ansvar, roller och samverkan

VI STÄRKER DIG SOM HJÄLPER!

Varje dag gör tusentals personer i Sverige en insats för någon annan – som god man, förvaltare, kontaktperson, stödperson, biträdande övervakare, besökare på häkte och anstalt eller i något av samhällets andra viktiga lagreglerade frivilliguppdrag. Du är en av dem. Och du ska inte stå ensam.

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare (RFS) har i över 50 år samlat frivilliga som ställer upp för andra och stärkt dem i sina uppdrag. Genom kunskap, gemenskap och påverkansarbete arbetar vi för att du som hjälper ska få bättre förutsättningar och känna dig trygg i din roll.

Det här materialet, Rollkoll, är ett av flera verktyg som vi har tagit fram tillsammans med våra medlemmar och sakkunniga aktörer. Det bygger på verkliga erfarenheter, praktiska exempel och ett stort engagemang. 2025 uppdaterades materialet för att bättre spegla dagens verklighet och rusta dig för morgondagens utmaningar.

Är du kanske ny i ditt frivilliguppdrag och vill du ha mer kunskap, kunna byta erfarenheter med andra – både digitalt och lokalt – och ta del av vår mycket förmånliga ansvarsförsäkring? **Bli medlem i RFS!**

Tillsammans är vi starkare – och tillsammans gör vi skillnad.

Jennica Simesgården

Förbundsordförande, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare

Läs mer om RFS på www.rfs.se

ISBN: 978-91-531-5481-5

Grafisk form: Pushing Buttons Kommunikation AB

Tryck: åtta45, Stockholm 2025

Försättsblad till Rollkoll utifrån ändringar i föräldrabalken

Det här bladet beskriver några av de ändringar som kan vara bra att känna till efter ändringar i föräldrabalken, vilka har ändrats efter senaste versionen av Rollkoll.

I Rollkoll kan du läsa mer om vilken hjälp du kan få av en god man eller förvaltare. Rollkoll syftar också till att främja en ökad förståelse mellan de olika aktörerna som finns runt personer som får hjälp av en god man eller förvaltare.

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare (RFS) har i över 50 år samlat frivilliga som ställer upp för andra och stärkt dem i sina uppdrag. Genom kunskap, gemenskap och påverkansarbete arbetar vi för att du som hjälper ska få bättre förutsättningar och känna dig trygg i din roll.

Det kommer mer information längre fram. Följ gärna våra sociala medier, bli medlem och nyhetsbrevsprenumerant för att hålla dig uppdaterad. Läs mer på www.rfs.se.

Begränsningar av godmanskap utifrån den enskildes behov

Godmanskap ska begränsas utifrån den enskildes behov med beaktande av onödigt ingripande i den enskildes självbestämmande. Ett godmanskap ska upphöra om den enskilde inte längre samtycker.

Information inför ett nytt uppdrag

God man och förvaltare ska ges tydligare information av överförmyndaren om vad som kan förväntas ingå i uppdraget innan någon förordnas. God man och förvaltare får alltså tillgång till tydligare information inför ett uppdrag.

Tydligare uppdragsbegrepp

Från den 1 juli 2026 finns nya omfattningar av uppdrag för att uppdraget ska beskrivas med moderna begrepp, men uppdragen har samma ramar som hittills. Alla beslut som tagits med de äldre omfattningarna (bevaka rättigheter, sörja för person och förvalta egendom) kommer ha kvar de äldre begreppen.

Begrepp från 1 juli 2026

- Ekonomiska angelägenheter
- Personliga angelägenheter

Ekonomiska angelägenheter

Ett uppdrag att ta hand om ekonomiska angelägenheter innebär att:

- förvalta kontanta medel, fondkonton, värdepapper, fast egendom och andra tillgångar
- placera medel och tillgångar tryggt
- hantera inkomster och se till att huvudmannen har pengar till egna inköp från ett separat konto
- betala utgifter
- hålla egendom försäkrad
- tillhandhålla korrekta uppgifter till myndigheter och följa upp myndigheters ersättningar och avgifter
- underteckna avtal för hyra
- köpa och sälja bostad
- bevaka rätt i dödsbo.

(Motsvarar det äldre förvalta egendom samt bevaka rätt inom förvalta egendom)

Personliga angelägenheter

Ett uppdrag att ta hand om personliga angelägenheter innebär att:

- intressebevakning av personliga omständigheter och se till huvudmannens välbefinnande på ett generellt plan
- Tillgång till omsorg och sociala aktiviteter; att se till att huvudmannen har ett lämpligt boende, hemtjänst, kontaktperson med mera
- att se till att huvudmannen får del av sociala insatser
- hjälpa till i kontakter med hälso-och sjukvården och den sociala omsorgen.

(Motsvarar det äldre sörja för person och bevaka rätt inom sörja för person.)

Ingår inte i personliga angelägenheter

Personliga angelägenheter kan aldrig ersätta hemtjänsten, ett boendes eller nära anhörigas personliga omsorg. Uppdraget som god man eller förvaltare omfattar inte att göra inköp, städa, agera chaufför eller liknande sysslor.

Läs mer i Rollkoll

Åtgärder som ibland omfattar både ekonomiska och personliga angelägenheter

Vissa åtgärder kräver ofta att ställföreträdarens uppdrag inkluderar både ekonomiska och personliga angelägenheter för att fullt ut kunna hjälpa huvudmannen. Det gäller exempelvis tillgång till färdtjänst, ingående avtal för telefon, el, tv och tidningar, ansökningar om bidrag, bestrida en faktura med mera.

Löpande information till huvudmannen

En god man eller förvaltare ska regelbundet träffa sin huvudman och löpande informera huvudmannen om vad han eller hon gör i sitt uppdrag, vilket innebär en ökad insyn för huvudmannen. En god man eller förvaltare ska informera huvudman om uppdraget, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Vilja och förmodade vilja

Ställföreträdaren ska se till att den enskildes intressen tas om hand och bevaka den enskildes rätt i dessa angelägenheter. Gode mannen eller förvaltaren ska ta större hänsyn till huvudmannens vilja eller förmodade inställning när uppdraget utförs och ska alltid agera på det sätt som vid en samlad bedömning är bäst för huvudmannen.

Nytta och välbefinnande

Den enskildes medel ska i skälig omfattning användas för hans eller hennes uppehälle, utbildning samt nytta och välbefinnande i övrigt. Medel ska användas även för sådant som han eller hon mår bra av och har glädje av. Även om ställföreträdaren, i de fall det är möjligt och lämpligt, ska se till att den enskilde har ett sparande ska det inte vara ett mål i sig att lägga pengar på hög. I stället ska den enskildes medel kunna användas för till exempel en hobby eller ett intresse. Vad medlen läggs på när det gäller den enskildes välbefinnande ska utgå från hans eller hennes behov och önskemål. Det ska dock vara skäligt utan omdömeslöst slöseri.

Årsberättelse

Årsberättelse och slutberättelse blir en ny redovisningsform. Årsberättelsen måste lämnas in före 1 mars för föregående år och slutberättelse måste lämnas inom en månad från det att uppdraget upphört. I berättelsen ska god man och förvaltare redogöra för hela uppdraget för redogörelseperioden där kontakter med huvudmannen och hur god man eller förvaltare har uppfyllt sina skyldigheter mot huvudmannen. God man eller förvaltaren ska alltså motivera hur huvudmannens vilja har beaktats, hur god man och förvaltaren har beaktat den enskildes bästa och hur god man eller förvaltaren har informerat huvudmannen löpande om uppdraget.

Årsräkning

I årsräkningen ska god man och förvaltare redogöra för egendom som stått under förvaltningen. God man och förvaltaren ska också redogöra för hur mycket som har använts för den enskildes uppehälle eller nytta och välbefinnande i övrigt

Skyldighet att lämna handlingar till överförmyndaren

God man och förvaltare ska lämna överförmyndaren de handlingar och upplysningar om god man och förvaltare verksamhet som överförmyndaren begär.

Entledigande

Vid begäran av byte av god man eller förvaltare, så ska en ny god man eller förvaltare förordnas så snart som möjligt.

Vad ser vi fram emot?

Från 1 januari 2028 införs ett nationellt ställföreträdarregister som kan underlätta för god man och förvaltare att visa behörighet.

Från 1 januari 2028 införs också en obligatorisk introduktionsutbildning för ställföreträdare som ska tillhandhållas av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF).

Förord

Rollkoll har tagits fram av RFS inom ramen för ett projekt med stöd från Allmänna arvsfonden. Idén till materialet kom från RFS medlemmar som ansåg att det saknades ett informationsmaterial om god man och förvaltares uppdrag att använda i kontakt med andra aktörer. Därför ges detta särskilt utrymme i materialet. Övriga aktörer som lyfts är anhöriga till huvudman, kontaktpersoner, personliga assistenter och boendepersonal. Personen med god man eller förvaltare kallas huvudman, vilket används genomgående.

Materialet syftar till att främja en ökad förståelse mellan de olika aktörerna som finns runt personer som får hjälp av en god man eller förvaltare. Otydlig ansvarsfördelning kan ibland leda till onödiga konflikter, då det inte alltid är klart vem som ska göra vad. Det finns även en risk att insatser uteblir om alla utgår från att någon annan tar ansvar. För att minska risken för missförstånd och konflikter reder materialet ut vad de olika aktörernas uppdrag innebär och vad de ska och inte ska göra.

I projektet har RFS även tagit fram ett informationsmaterial som riktar sig till den som har eller funderar på att ansöka om god man eller förvaltare. Det materialet heter *Rollkoll – Vad gör en god man och förvaltare? En guide för dig som har eller behöver stöd*.

Tack till alla som hjälpt till med att ta fram och granska materialet!

RFS lokalföreningar med medlemmar. Våra samarbetsorganisationer: Riksförbundet Attention, Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH) och Schizofreniförbundet. Föreningen Sveriges Överförmyndare. Sveriges Kommuner och Regioner. Överförmyndarförvaltningen i Uppsala och Överförmyndarkansliet i Karlstad. Kansliet vid Länsstyrelsen i Dalarnas län och V-Dala Överförmyndarsamverkan samt gemensamma Överförmyndarnämndens kansli för Åre, Krokom, Ragunda och Östersund.

Innehåll

Förord	3
---------------------	----------

God man	6
----------------------	----------

Vad är ett godmanskap?

Beslut om godmanskap

Vilka uppgifter har en god man?

Vad ska en god man inte göra?

Vad är skillnaden mellan ett godmanskap
och ett förvaltarskap?

Arvode

När upphör ett godmanskap?

Överförmyndare

Anhöriga	11
-----------------------	-----------

Anhörigas rätt till yttrande och
insyn kring godmanskapet

Vad gäller inom sjukvården?

Kan en anhörig vara god man?

Kontaktperson	13
----------------------------	-----------

Uppgifter i uppdraget enligt LSS och SoL

Samverkan mellan god man och kontaktperson

Kan kontaktperson vara god man eller förvaltare?

Personlig assistent15

Arbetsuppgifter

Samverkan mellan god man
och personlig assistent

Kan en personlig assistent vara
god man eller förvaltare?

Personal inom boendeverksamhet17

Arbetsuppgifter

Samverkan mellan personal på
boende och god man eller förvaltare

Kan boendepersonal vara god man?

Vem kan utföra vilken uppgift när en person har god man?19

Frågor och svar 20

Tips för att läsa mer23

God man

Vad är ett godmanskap?

Ett godmanskap är ett uppdrag som går ut på att ta tillvara en persons juridiska och ekonomiska rättigheter samt intressebevakning av personliga behov. Det kan till exempel vara att betala räkningar, ansöka om bidrag eller se till att beviljade insatser fungerar. Godmanskapet består av delarna **förvalta egendom**, **bevaka rätt** och **sörja för person**. Personen som får hjälp av en god man kallas för huvudman.

DEL AV GODMANSKAP OCH FÖRVALTARSKAP	EXEMPEL PÅ INNEHÅLL
Förvalta egendom	Hantera ekonomin, betala räkningar, tilldela huvudmannen pengar, placera pengar tryggt.
Bevaka rätt	Söka bidrag, ansöka om insatser, skriva på avtal, sälja hus, överklaga beslut, företräda vid arvskifte.
Sörja för person	Se till att huvudmannen har en meningsfull fritid, att boendet är bra, att beviljad hjälp från samhället fungerar och följa upp insatser.

Ett godmanskap kan bestå av alla tre delarna, två i kombination eller bara en del. Det vanligaste är att ett uppdrag består av alla tre delarna, vilket detta informationsmaterial utgår från.

Beslut om godmanskap

Det är tingsrätten som efter en ansökan beslutar om ett godmanskap ska beviljas eller inte. Ett godmansuppdrag är ett löpande uppdrag och beviljas inte med ett visst antal timmar i månaden. Uppdraget har en ideell karaktär och utförs av en privatperson som får ett arvode. Reglerna om godmanskap finns i föräldrabalken.

Vilka uppgifter har en god man?

Uppdraget som god man ska anpassas efter huvudmannens behov och vilja. Det finns ingen genomförandeplan för uppdraget utan huvudman och god man ska tillsammans besluta vad hjälpen ska omfatta. Kan en huvudman inte uttrycka sin vilja ska den gode mannen agera utifrån förmodad vilja och huvudmannens bästa. Vid början av uppdraget ska den gode mannen lämna en förteckning över huvudmannens tillgångar och skulder till överförmyndaren. Detta är för att överförmyndaren sedan ska kunna granska gode mannens arbete. Arbetet följs upp varje år genom en årsräkning och vid avslut av uppdraget genom en sluträkning.

Det är lämpligt att den gode mannen tillsammans med huvudmannen gör en budget för hur mycket pengar som kan användas varje månad och till vad. Ofta sköter den gode mannen betalning av räkningar medan huvudmannen får ett kort kopplat till ett eget konto dit pengar överförs regelbundet, alternativt får huvudmannen kontanter av den gode mannen.

God man och huvudman bör ha regelbunden kontakt där regelbundna personliga besök hos huvudmannen kan behövas för att få en bild av huvudmannens personliga behov. Kontakt kan även ske via telefon eller mejl och det är rimligt att de ses ungefär en gång i månaden. Hur ofta de har kontakt får anpassas efter huvudmannens behov, ofta behöver de ses mer i början av ett uppdrag än efter några månader när rutiner skapats. I de flesta fall utför en god man uppdraget på sin fritid och kontakten behöver därför anpassas även efter den gode mannens möjligheter.

När en god man påbörjar ett nytt uppdrag bör denna meddela detta till huvudmannens anhöriga, eventuell boendepersonal och berörda myndigheter. Om det inte är olämpligt bör sedan en regelbunden kontakt med anhöriga och boende hållas.

En god man omfattas inte av lagreglerad tystnadsplikt. Uppdraget i sig innebär däremot att huvudmannen måste respekteras och att det som den gode mannen får reda på ska hållas inom uppdraget. Om den gode mannen missköter uppdraget kan hen avsättas mot sin vilja.

Vad ska en god man inte göra?

En god man ska inte utföra praktiska åtgärder hos huvudmannen. Hen ska till exempel inte hjälpa till att städa, handla eller skjutsa huvudmannen. Den gode mannen ska inte heller promenera eller gå på bio med huvudmannen. Det är inte förbjudet att utföra dessa sysslor, men det är utanför uppdraget. En god man eller förvaltare har inte rätt att företräda huvudmannen i vårdssituationer inom hälso- och sjukvård då huvudmannen i allmänhet bestämmer i frågor om innehållet i vården. Om huvudmannen inte kan uttrycka sin vilja inom vården ska närstående i första hand hjälpa till, men det kan finnas situationer där en god man eller förvaltare samtycker om vård är nödvändig och tillsammans med vårdansvariga inriktar vården. God man har inte rätt att bestämma i personliga frågor som rör röstning i allmänna val, äktenskap, boende, umgänge samt andra frågor av utpräglad personlig karaktär. En god man är en ställföreträdare till huvudmannen och företräder inte andra familjemedlemmar. Om en huvudman har omyndiga barn så ska den gode mannen, till exempel inte delta i barnets utvecklingssamtal i skolan eftersom den gode mannen inte kan företräda huvudmannen i egenskap av vårdnadshavare.

Vad är skillnaden mellan ett godmanskap och ett förvalterskap?

Ett godmanskap är en frivillig insats som huvudmannen måste samtycka till. Undantaget är om en huvudman enligt läkarintyg inte förstår vad ett godmanskap innebär, då ska närstående ges möjlighet att yttra sig innan godmanskapet anordnas. Den som är huvudman har kvar sin rättshandlingsförmåga och begränsas inte på något sätt. Kan huvudmannen framföra sin vilja måste den gode mannen under uppdraget ha huvudmannens samtycke i de handlingar som utförs. Gode mannen utför sitt uppdrag tillsammans med huvudmannen. Kan en huvudman inte framföra sin vilja ska en god man handla på det sätt hen anser är bäst för huvudmannen. Vissa åtgärder kräver också samtycke från överförmyndaren.

Förvalterskap är en tvångsåtgärd och får bara anordnas när ett godmanskap inte är en tillräcklig hjälp. Det kan till exempel handla om att en huvudman inte håller sig till den ekonomiska plan som gjorts utan istället tar ut alla pengar från bankkontot. Gode mannen kan då inte betala hyra och huvudmannen riskerar att bli bostadslös. En annan

orsak kan vara att huvudmannen lätt blir lurad att ingå avtal och att ge bort pengar vilket kan leda till stor skuldsättning.

Ett förvaltarskap innebär att huvudmannen förlorar sin rättshandlingsförmåga. Förvaltaren har ensam rådighet över ekonomin. Huvudmannen har inte rätt att ingå avtal eller ta ut pengar från sina bankkonton. Undantaget är intjänad lön eller gåva given med särskilda villkor om att de inte omfattas av förvaltarskapet. En förälder som får förvaltare får inte längre vara förmyndare men det hindrar inte att personen fortsatt är vårdnadshavare. En förvaltare utför sitt uppdrag i huvudmannens ställe och förvaltaren ska, i den utsträckning det är möjligt, samverka med huvudmannen.

Omyndigförklaring är avskaffat som begrepp, men en god man eller förvaltare kan möta förutfattade meningar. Huvudmannen kan rösta i allmänna val, gifta sig, söka jobb och i allmänhet bestämma över sin egen sjukvård samt i frågor om boende och umgänge. En förvaltare har alltså inte behörighet i huvudmannens personliga frågor, men förvaltaren kan behöva godkänna till exempel hyresavtal.

Arvode

En god man har rätt till ett arvode för sin insats och för kostnader i samband med uppdraget, till exempel för resor till och från huvudmannen, porto samt telefonsamtal. Som utgångspunkt är det huvudmannen som ska betala arvodet. Det är varje överförmyndare som avgör hur stort arvodet ska vara, vilket varierar beroende på vilka uppgifter som ingår i uppdraget och den tid som lagts ner. Arvodet ligger på 1 000–1 500 kr per månad.

Under vissa förutsättningar är det möjligt att få hjälp att betala arvodet genom att ansöka om merkostnadsersättning från Försäkringskassan. Det finns också situationer när en huvudman inte behöver betala arvodet eller situationer där kommunen betalar en del och huvudmannen resterande del. Om huvudmannen har en årsinkomst under cirka 155 000 kronor eller har en förmögenhet under cirka 117 000 kronor, under det året som uppdraget utförs, så står kommunen för kostnaden.¹

1) Avser år 2025 och är baserat på gällande prisbasbelopp. Enligt lag är gränsen 2,65 prisbasbelopp för årsinkomst och 2 prisbasbelopp för förmögenhet.

När upphör ett godmanskap?

Ett godmanskap pågår så länge det behövs eller så länge huvudmannen vill om huvudmannen kan uttrycka sin vilja. Ett förvalterskap ska inte heller pågå längre än det behövs och överförmyndaren ska varje år överväga om upphörande av förvalterskapet skall göras. Huvudmannen kan också begära att tingsrätten ska ompröva beslutet. Både ett godmanskap och ett förvalterskap upphör direkt om huvudmannen avlider.

En god man kan när som helst begära att få bli utbytt i sitt uppdrag men är skyldig att fortsätta med uppdraget tills dess att en ny god man har tagit över. Undantag kan göras om huvudmannen är hotfull eller farlig och det inte finns någon annan som vill överta uppdraget. Tingsrätten kan besluta om att uppdraget upphör och då avslutas också godmanskapet, om överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för att hitta en ersättare.

Om en god man avlider måste överförmyndaren hitta en ny person som kan vara god man. Godmanskapet upphör inte utan förloppet är samma som vid byte av god man. Du kan läsa mer om byte av god man på sidan 20. Den avlidna gode mannens dödsbo ska inte utföra uppdraget som god man men, om de kan, upprätta en sluträkning. Från 1 januari 2015 kan överförmyndaren befria dödsboet från denna uppgift eller besluta att redovisningen får lämnas i förenklad form.

Överförmyndare

Överförmyndarnämnd är den kommunala myndighet som ansvarar för tillsyn av gode mäns och förvaltares insatser. Kontrollen innebär bland annat att granska den förteckning, årsräkning och sluträkning, som den gode mannen lämnar. Överförmyndaren ska också godkänna uttag från spärrat konto, fastighetsförsäljningar och arvskiften. Överförmyndaren kan vara den som ansöker om ett godmans- och förvalterskap eller upphörande av detsamma. Det är också överförmyndarens uppgift att lämna förslag till domstolen på god man eller förvaltare och överförmyndaren är skyldig att ta hänsyn till önskemål i den mån det går. Kontakta överförmyndaren i kommunen vid frågor kring godmanskap.

Anhöriga

ANHÖRIGA HAR RÄTT ATT företräda varandra om de har fullmakt för det. Den 1 juli 2017 infördes en ny lag om framtidsfullmakter. Lagen innebär att det under vissa förutsättningar går att utse en fullmaktshavare som i framtiden kan företräda den som inte längre kan företräda sig själv. Sedan tidigare kan makar även enligt äktenskapsbalken 6 kapitlet 4 § vid vissa tillfälliga situationer använda den andra makens pengar.

Från den 1 juli 2017 behövs inte längre fullmakt för att en nära anhörig i vardagliga situationer ska kunna företräda en person som efter 18-årsdagen inte kan ta hand om personliga och ekonomiska angelägenheter. Det innebär att anhöriga kan vidta vardagliga rättshandlingar för den personens räkning, enligt föräldrabalkens 17:e kapitel. Det gäller till exempel inköp, tecknade av hemförsäkring, ansökan om bidrag och betalning av räkningar. Regleringen avser inte större åtgärder så som försäljning av egendom eller process i domstol. Om en person väljer att företräda en anhörig görs det under skadeståndsansvar, vilket innebär att man är ersättningsskyldig för skada som man orsakar med mening eller av vårdslöshet.

Rätten att företräda en anhörig försvinner om det finns ett godmanskap eller en fullmakt som gäller de frågorna. Anhöriga till en person som får en god man kan naturligtvis fortsätta att hjälpa till med saker såsom att handla, städa, skjutsa, promenera eller gå på bio med personen. Det kan även handla om att motivera personen till saker i vardagen. Om anhöriga inte vill eller kan hjälpa till med dessa saker kan en god man ansöka om insatser för att tillgodose dessa behov. Ett uppdrag som god man är administrativt där god man verkar för att andra aktörer utför sitt uppdrag och att anhöriga engagerar sig.

Anhörigas rätt till yttrande och insyn kring godmanskapet

Make, sambo eller närmaste släktingar har rätt att hjälpa en person genom att ansöka om god man. De har också rätt att ansöka om byte av god man, förändring av uppdraget och att godmanskapet ska upphöra. Vem som helst, oavsett anknytning till en person, kan anmäla ett behov av god man till överförmyndaren.

Make, sambo eller närmaste släkting har rätt att uttala sig kring behovet av god man, om personen som det gäller inte själv kan yttra sig. Om det behövs kan också andra närstående få yttra sig om behovet av god man.

Make, sambo eller närmaste släkting har också rätt att läsa de handlingar om huvudmannen som finns hos överförmyndaren.

En god man har ingen skyldighet att lämna ut uppgifter om uppdraget till anhöriga, men det finns inte heller något som hindrar att gode mannen upplyser anhöriga om hur en situation ser ut. Det är upp till den gode mannen att avgöra vad som är lämpligt.

I viktiga frågor ska den gode mannen, om huvudmannen inte själv kan uttrycka sin vilja, tillfråga make eller sambo om hens inställning i frågan. Den gode mannen är inte skyldig att följa det som anhöriga vill, men ska ta det i beaktande och handla på det sätt som är bäst för huvudmannen.

Vad gäller inom sjukvården?

Enligt patientlagen ska information inom vården som inte kan lämnas till patienten lämnas till en närstående, så länge det inte strider mot sekretessen. Anhöriga har därför större möjlighet att hjälpa en person inom vården än vad en god man har. En god man ska som utgångspunkt inte hjälpa sin huvudman inom vården, men i de fall där huvudmannen inte själv kan föra sin talan och anhöriga saknas, kan en god man vara en viktig talesperson gentemot hälso- och sjukvården.

Kan en anhörig vara god man?

Det finns inget i lagen som hindrar att en anhörig är god man. Överförmyndaren ska dock avgöra om personen är lämplig utifrån samma kriterier som gäller för alla som vill bli god man. Om huvudmannen har ett önskemål om vem som ska bli god man ska detta beaktas så långt det är möjligt. Det ger dock inte någon en ovillkorlig rätt att åta sig uppdraget. Du kan läsa mer om vilka krav som finns för att bli god man under *Frågor och svar* på sidan 20.

Kontaktperson

KONTAKTPERSON ÄR EN insats som beslutas av socialtjänsten enligt SoL (socialtjänstlagen) eller LSS (lag om stöd och service till vissa funktionshindrade), för att hjälpa en enskild med att till exempel bryta social isolering, stärka sin självkänsla eller bli mer aktiv i samhället. En kontaktperson är inte med i skolan eller på arbetet utan ger stöd för att den enskilda ska få en meningsfull och fungerande fritid. Insatsen utförs av en person som får ett arvode från kommunen, vanligen cirka 500–1 700 kr i månaden.

Uppgifter i uppdraget enligt LSS och SoL

En kontaktpersons uppgifter beror på den enskildas behov. Vad som ingår i insatsen kan framgå i någon form av planering som görs av socialtjänsthandläggare. En kontaktperson ska inte utföra tjänster åt den enskilda utan hjälpa hen att själv klara av att genomföra saker. En kontaktperson har tystnadsplikt om det som den får veta i uppdraget. Om den enskilda ger sin tillåtelse kan sekretessen brytas.

När kontaktperson beviljas enligt SoL har den enskilda oftast social problematik och sociala svårigheter. Till exempel kan det handla om att den enskilda har ett destruktivt umgänge eller har en svår social situation. Insatsen kan även bli aktuell för att förhindra att en situation förvärras. Ofta handlar det om att stödja den enskildas utveckling genom råd och stöd i vardagliga situationer. Insatsen omprövas kontinuerligt för att se om behovet finns kvar eller om insatsen ska upphöra.

Den som beviljas kontaktperson enligt LSS har en bestående funktionsnedsättning och insatsen pågår så länge som den enskilda har behov av stödet. Kontaktpersonen ska då vara en medmänniska med uppdrag att till exempel bryta isolering, ge hjälp till att delta i fritidsaktiviteter eller ge råd i vardagssituationer.

Samverkan mellan god man och kontaktperson

Om en huvudman får hjälp av både en god man och en kontaktperson är det bra att någon gång ha ett trepartssamtal. Om den enskilda/huvudmannen vill kan kontaktpersonen då bryta sin

sekretess. I så fall kan den gode mannen, kontaktpersonen och huvudmannen prata om vilket stöd som behövs. De kan till exempel komma överens om vilken budget huvudmannen ska ha för att göra aktiviteter med kontaktpersonen.

Utgångspunkten är att kontaktpersonen har en social funktion som ofta innebär att träffa den enskilda ungefär en gång i veckan. Gode mannen är som tidigare beskrivits en juridisk och ekonomisk ställföreträdare, som har en samordnande roll för huvudmannen.

Det är viktigt att den gode mannen känner till det formella innehållet i kontaktpersonens uppdrag, särskilt om gode mannen inte själv varit med och ansökt om insatsen. Detta för att kunna kontrollera att insatsen utförs som den ska eller skriva en ny ansökan om behovet av insatsen förändras. För att få reda på det kan den gode mannen till exempel kontakta handläggaren som godkänt insatsen.

Kan kontaktperson vara god man eller förvaltare?

Det finns ingen bestämmelse som hindrar att någon samtidigt är både god man och kontaktperson till samma individ. Insatsen kontaktperson beviljas dock ofta för att skapa ett större nätverk kring den enskilda och att någon då har bägge uppdragen motverkar detta syfte. Det kan uppstå intressekonflikter, då det är den gode mannen som följer upp att insatsen kontaktperson utförs på ett bra sätt. Det finns undantag när en enskild kan behöva ett avgränsat antal personer att hålla kontakt med. Den enskilda kan själv önska att någon som står dem nära och är god man också ska vara kontaktperson, eller tvärtom. Frågan avgörs från fall till fall av överförmyndaren och tingsrätten alternativt av socialtjänsten.

Personlig assistent

PERSONLIG ASSISTANS ÄR en insats som kan beviljas enligt LSS eller SFB (socialförsäkringsbalken). Insatsen innebär att en enskild som på grund av sin funktionsnedsättning behöver hjälp med att utföra vardagliga sysslor som av- och påklädning, hygien och kommunikation, ska få ett personligt utformat stöd av ett begränsat antal personer, så att hen kan leva ett fritt och självständigt liv. En personlig assistent ska hjälpa till att utföra de sysslor som personen själv inte kan göra och arbetet ska utformas efter den enskildas behov. Personlig assistent är ett arbete och assistenten är anställd av den enskilda eller en utförare av assistans. Den enskilda har själv rätt att utse vem som ska vara assistent. Inget hindrar till exempel att en anhörig arbetar som personlig assistent. Den som behöver personlig assistans ansöker om det hos kommunen eller Försäkringskassan, beroende på hur många assistanstimmar som behövs. Assistans kan beviljas från några timmar i veckan upp till 24 timmar om dygnet.

Arbetsuppgifter

Den personliga assistentens roll är att kompensera för den enskildas funktionsnedsättning och därför är det stora variationer i arbetsuppgifterna beroende på vem som ska få hjälpen. Gränsen för vad som inte ingår i en personlig assistents arbetsuppgifter kan i stort sägas vara sådant som är skadligt för assistenten eller som bryter mot lagen. Uppdraget för en personlig assistent regleras utifrån den enskildas vilja och behov bland annat i en genomförande- och arbetsplan (se vidare om genomförandeplan på sidan 18). En genomförandeplan upprättas av den som ansvarar för assistansen för att förtydliga vilka uppgifter assistenterna ska hjälpa till med att utföra. Det kan vara att rent fysiskt hjälpa den enskilda med sysslor men också att vara ett hjälpmedel för att kommunicera. I uppdraget kan även medicinering och vård ingå genom egenvård eller efter en delegation från sjuksköterska. En personlig assistent har tystnadsplikt och får inte föra vidare uppgifter om den enskilda eller dennes familj.

Samverkan mellan god man och personlig assistent

I grunden skiljer sig uppdraget som personlig assistent inte så mycket åt beroende på om det finns en god man eller inte. Finns det en god man ska assistenten förhålla sig även till den gode mannen som ställföreträdare för den enskilda/huvudmannen. Om en god man inte finns kan till exempel en personlig assistent hjälpa till med att betala räkningar och skriva ansökningar om detta är ett hjälpbehov den enskilda har. Om det finns en god man bör assistenten agera i samråd med huvudmannen och den gode mannen. Som utgångspunkt bör då inte en personlig assistent utföra uppgifter som ligger inom godmansuppdraget. En god man är ofta involverad i framtagande och uppföljning av huvudmannens insats. Det kan därför vara bra om god man tillsammans med ansvarig för assistansen och om möjligt huvudmannen, regelbundet samtalat kring hur insatsen fungerar.

Kan en personlig assistent vara god man eller förvaltare?

Det finns ingen lag som hindrar att en person kan vara både god man och personlig assistent. Huvudmannen kan ha ett intresse av att bli företrädd av någon som känner personen och kan tolka ord och uttryck. I lagen står att en person som ska bli god man ska vara i övrigt lämplig. Problemet som kan uppstå är att det blir en jävsituation när en god man som också är personlig assistent kan komma att godkänna sitt eget arbete. Det finns också situationer när det kan finnas behov av att vidga kretsen av personer som huvudmannen har kontakt med. Det är tingsrätten eller överförmyndaren som beslutar om en person kan ha båda uppdragen eller inte. Vid bedömningen ska de utgå från den enskildas bästa.

Personal inom boendeverksamhet

ATT FÅ NÅGON FORM av stöd i sitt boende är insatser som beviljas enligt SoL eller LSS. Kommunen är ansvarig för att varje individ får den boendehjälp de behöver. Ett boendes verksamhet omfattas av riktlinjerna i SoL om ekonomisk och social trygghet, lika levnadsvillkor, aktivt deltagande i samhället och respekt för människors självbestämmande och integritet. Andra lagar som också reglerar delar av verksamheten är hälso- och sjukvårdslagen samt offentlighets- och sekretesslagen.

Det finns olika former av stöd i boendet, dels boendestödjare och hemtjänst i det egna hemmet. Dels dagboende där det finns personal på dagtid men där den boende klarar sig själv på kvällar och nätter. Det finns också boenden där det finns vaken personal dygnet runt.

Arbetsuppgifter

Det som styr boendepersonalens arbetsuppgifter är personens hjälpbehov, det biståndsbeslut som personen fått om boende och den genomförandeplan som upprättats för personen. Boendepersonal ska hjälpa den boende med det som hen inte klarar själv. Det kan till exempel vara att städa, handla, följa med till läkare eller dela ut medicin på delegation av sjuksköterska. Gränsen för vad som ingår i personalens arbetsuppgifter är att de inte ska utföra sysslor som är skadliga för dem eller begå brott för den boendes räkning. Eftersom det är den boende som bestämmer vilken hjälp hen vill ta emot kan boendepersonal inte hindra en boende från att till exempel röka eller snusa. Om den boende vill kan personalen hjälpa till med att portionera ut cigaretter under dagen men de kan inte själva ta ett sådant beslut. Boendepersonal har tystnadsplikt. Det innebär att om den enskilda inte vill att en god man eller anhörig ska få reda på något så får personalen inte lämna information om ärendet. En god man eller förvaltare kan dock ha rätt till information som är nödvändig för uppdraget.

Samverkan mellan personal på boende och god man eller förvaltare

För att det ska fungera så bra som möjligt för den boende/huvudmannen är det bra om god man, någon från boendepersonalen och om möjligt den boende har någon form av regelbunden uppföljning. Detta för att stämma av att huvudmannen är nöjd och får den hjälp som behövs. Om en god man eller boendepersonal upplever att det är något som inte fungerar för huvudmannen är det bra att kalla till möte med fler aktörer som tillsammans kan gå igenom vad det är den boende behöver hjälp med och vid behov kontakta överförmyndaren om ställföreträdarskapet inte fungerar.

En god man bör för sin huvudmans räkning se till att en genomförandeplan tas fram och följs upp av boendet. Om inte huvudmannen motsätter sig det bör den gode mannen ta del av planen för att kunna se till att huvudmannens rättigheter bevakas. Om en god man ska medverka vid framtagandet beror på innehållet i planen och främst om huvudmannen vill det eller inte. Om innehållet i planen enbart berör frågor så som vårdplanering, sysselsättning och kontaktuppgifter så är det frågor som en god man inte behöver besluta i.

Om frågor av juridisk eller ekonomisk karaktär ska behandlas bör den gode mannen finnas med redan vid framtagandet. Om en huvudman inte själv har möjlighet att godkänna planen kan en god man skriva under istället för huvudmannen. Det bör framgå av planen om en god man varit involverad och om den gode mannen lämnat samtycke eller inte.

Kan boendepersonal vara god man?

Det finns ingen bestämmelse som hindrar att personal på ett boende också har uppdrag som god man för någon på samma boende. Gode mannen ska följa upp att boendet utfört arbetet på rätt sätt, vilket innebär att det är olämpligt att inneha båda uppdragen eftersom det kan uppstå intressekonflikter. Överförmyndaren ska yttra sig till tingsrätten om lämpligheten vid anordnande av god man.

Vem kan utföra vilken uppgift när en person har god man?

UPPGIFT	DEM HJÄLPER TILL?
Hantera ekonomin, betala räkningar, placera pengar tryggt, tilldela huvudmannen pengar	God man
Ansöka om bidrag, hjälpinsatser, fonder	God man
Överklaga beslut, bevaka rättigheter	God man
Säkerställa en meningsfull fritid, följa upp beviljade insatser	God man
Sälja/köpa hus/lägenhet, skriva på avtal, ställa i bostadskö	God man
Hämta ut mediciner	Anhörig, boendepersonal, hemtjänst, personlig assistent
Boka tid för tandläkare/läkare och andra besök	Anhörig, boendepersonal, hemtjänst, personlig assistent
Städa, vattna blommor, hänga upp gardiner	Anhörig, boendepersonal, hemtjänst, personlig assistent
Promenera, gå på bio, fika	Anhörig, boendepersonal, kontaktperson, ledsagare, personlig assistent
Påminna om möten, motivera att söka jobb	Anhörig, boendepersonal, kontaktperson, hemtjänst, personlig assistent
Följa med till läkare	Anhörig, boendepersonal, hemtjänst, personlig assistent
Handla, promenera	Anhörig, boendepersonal, hemtjänst, personlig assistent
Klä på sig, äta, sköta hygien	Anhörig, boendepersonal, hemtjänst, personlig assistent

Aktörerna under *Vem hjälper till?* är skrivna i bokstavsordning och inte i rangordning. Det är den aktör som är bäst lämpad som ska hjälpa till. Anhöriga brukar oftast ha möjlighet att utföra sysslan, men om de inte vill eller kan ska behovet tillgodoses av en annan aktör.

Frågor och svar

Vilka krav finns det på den som ska bli god man eller förvaltare?

Överförmyndaren kontrollerar om en person är lämplig för uppdraget eller inte. I lagen står att en god man ska vara rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig. För att bedöma detta kontrolleras personen mot rikspolisstyrelsens belastningsregister och hos kronofogden. Vissa överförmyndare gör även en kontroll hos socialtjänsten, genomför intervjuer eller låter personen få göra ett kunskapstest. Individens önskemål och behov av vem som bäst kan företräda hen ska också vägas in.

Vilket krav på utbildning finns det för den som blir god man?

Det finns inget formellt utbildningskrav för den som blir god man. Det är överförmyndaren som ska avgöra om den som vill bli god man har tillräckliga kunskaper. Från 1 januari 2015 har överförmyndaren skyldighet att erbjuda den utbildning som gode män behöver för att de ska kunna utföra uppdraget på ett rättssäkert sätt.

Hur gör en person för att byta god man eller förvaltare?

Om en huvudman eller anhörig vill byta god man kan en begäran om detta lämnas till överförmyndaren. Det finns ingen ovillkorlig rätt att få sin begäran beviljad, utan överförmyndaren måste först utreda ärendet. Det enklaste sättet att göra ett byte är att prata med den gode mannen och tillsammans lämna in en begäran om byte. Om den gode mannen inte samtycker till ett byte, kan en begäran lämnas in ändå.

Om en god man inte anses utföra sitt uppdrag på ett korrekt sätt kan den som vill, framföra ett klagomål till överförmyndaren som då ska utreda frågan. Vissa aktörer är skyldiga att framföra klagomål och detta gäller även när en god man eller förvaltare inte längre behövs. Om den gode mannen anses ha misskött sitt uppdrag kan överförmyndaren entlediga hen mot hens vilja och tillsätta en ny god man.

Den gode mannen har tidigare beslutat en sak, men huvudmannen vill nu något annat. Vems vilja ska en personlig assistent/boendepersonal/kontaktperson följa?

Här kommer vi in på frågan om huvudmannens självbestämmande. Så långt det är möjligt ska huvudmannens vilja råda. Det finns situationer när det kan bli tvunget att inkräkta på denna vilja, till exempel om en huvudman på grund av sin funktionsnedsättning inte kan se konsekvenserna av sitt handlande och det skulle leda till en olycka eller krissituation om viljan fullföljdes. En god man ska ses som en förlängd arm av huvudmannens vilja och ska alltid se till vad som är bäst för huvudmannen. Om en huvudman därför vill något tvärt emot vad en god man tidigare beslutat bör personlig assistent och boendepersonal stämma av med god man innan en förändring görs, särskilt när det är uppenbart att huvudmannens beslut riskerar att leda till svåra konsekvenser. Om en huvudman har förvaltare och det ingår i uppdraget att förvalta egendom, så har förvaltaren bestämmanderätt i frågor som rör ekonomi. En förvaltare ska agera utifrån huvudmannens bästa.

Vad gäller när huvudmannen har eget kontokort?

Huvudmannen kan ha ett kontokort kopplat till ett konto där egna medel kommer in. Om huvudmannen behöver hjälp att använda sitt kort och inte själv kan ge sitt samtycke är det upp till den gode mannen att se över möjligheterna för anhöriga, boendepersonal, kontaktperson eller personlig assistent att hjälpa till med korthanteringen samt besluta om och hur kortet kan användas. I sådana fall bör den gode mannen begära in kvitton för att kontrollera att kortet används på rätt sätt. Redovisningen sker då i första hand till gode mannen och inte till överförmyndaren. Om huvudmannen själv ansvarar för sitt kort behöver ingen redovisning av inköpen lämnas till överförmyndaren.

Vad gör en ledsagare?

Ledsagarservice beviljas enligt SoL eller LSS. Insatsen syftar till att bryta isolering och göra det möjligt för den enskilde att delta i fritidsaktiviteter med mera. Det finns ingen allmän definition av uppdraget så kommunala avvikelser kan förekomma. I vissa fall kan det ingå i uppdraget att följa med till vårdcentral eller på läkarbesök.

Vad kan en kontaktperson tillföra en person som bor på boende eller har personliga assistenter?

En kontaktperson kan tillföra ett annat stöd än det som boendet och de personliga assistenterna ger. På ett boende görs sociala aktiviteter ofta i grupp medan en kontaktperson har möjlighet att anpassa aktiviteter utifrån individens intresse och behov. En personlig assistent är anställd och även om hen ofta kan medverka till att bryta social isolering så har en kontaktperson möjlighet att fylla en annan funktion som medmänniska. En ansökan om kontaktperson kan lämnas till socialtjänsten för vidare utredning av behov.

Kan en god man eller förvaltare ge bort huvudmannens egendom?

För gode män föreligger det enligt lagen ett gåvoförbud. Det innebär att en god man inte får ge bort huvudmannens egendom. Undantaget är att den gode mannen, om huvudmannen vill det, kan ge bort personliga presenter vid olika högtider om huvudmannens ekonomi tillåter det. Förutsatt att hälsotillståndet tillåter, kan huvudmannen själv ge bort gåvor.

Redan när en god man lämnar in förteckningen till överförmyndaren ska gode mannen visa att alla huvudmannens bankkonton, förutom ett, har fått en överförmyndarspärr. Det innebär att den gode mannen behöver tillstånd från överförmyndaren för att ta ut pengar från de spärrade kontona. Gode mannen ska bara ha tillgång till ett konto som räkningar kan betalas från.

Vad gör en god man för ensamkommande flyktingbarn?

Med ensamkommande barn avses ett barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skilt från båda sina föräldrar eller annan ställföreträdare. En god man för ensamkommande flyktingbarn har delar i uppdraget som att bevaka rätt, förvalta egendom och sörja för person rörande barn som har kommit ensamma till Sverige. Gode mannens uppdrag är att vara i vårdnadshavares och förmyndares ställe. Barnet bor inte hos den gode mannen och i uppdraget ingår inte en försörjningsplikt för barnet. Lag om god man för ensamkommande barn reglerar när överförmyndarnämnden utser en god man.

Tips för att läsa mer

Information om god man/förvaltare:
www.rfs.se/godmanskap

RFS försäkringar för gode män/förvaltare och medlemskap:
www.rfs.se

Föräldrabalken: www.riksdagen.se – sök föräldrabalk

Vårt vykort hjälper dig
att hålla reda på vem
som gör vad – du hit-
tar det på rfs.se

Vem hjälper till med vad?

- Hantera ekonomin, betala räkningar, tilldela huvudmannen pengar
- Ansöka om bidrag, fonder, hjälpinsatser
- Överklaga beslut, bevaka rättigheter
- Sälja/köpa hus/lägenhet, ställa i bostadskö, skriva på avtal
- Säkerställa en meningsfull fritid och följa upp beviljade insatser
- Hämta ut mediciner
- Städa, vattna blommor, hänga upp gardiner
- Handla, promenera
- Klä på sig, äta, sköta hygien
- Boka tid för tandläkare/läkare och andra besök
- Följa med till läkare, följa med till och från aktiviteter
- Påminna om möten, motivera till att söka jobb
- Promenera, fika, gå på bio

God man

Anhörig Boendepersonal
Ledsagare Personlig assistent

Anhörig Personlig assistent
Kontaktperson Boendepersonal

Anhörig Boendepersonal
Personlig assistent Hemtjänst

Anhörig Personlig assistent
Kontaktperson Ledsagare

FRIVILLIGA SAMHÄLLE ARBETARE

Rollkoll – En guide för gode män, förvaltare och andra aktörer – om ansvar, roller och samverkan riktar sig till dig som vill veta mer om uppdraget som god man/förvaltare. Rollkoll tydliggör rollfördelningen mellan god man/förvaltare och olika aktörer som finns runt huvudmannen, till exempel anhörig, kontaktperson, personlig assistent och boendepersonal. Materialet beskriver de olika aktörernas uppdrag, hur samverkan kan se ut och gör en sammanställning av vem som kan hjälpa till med vad.

"Rollkoll hjälpte mig att förstå vad som faktiskt ingår i mitt ansvar."

– ULF, GOD MAN

